

## Experiències d'etnografia urbana al Museu d'Arts, Indústries i Tradicions Populars

**Núria Casas i Silvia Ventosa**  
*Museu d'Arts, Indústries i Tradicions Populars*

Si bé la nostra idea, com a museu de societat, és la de donar instruments per reconèixer els signes d'identitat que caracteritzen la comunitat urbana de Barcelona, al Museu d'Arts, Indústries i Tradicions Populars (MAITP) ens hem proposat de ressenyar el substrat cultural de la nostra ciutat representat pels oficis d'antany en vies d'extinció.

Així, en el seu moment, vàrem començar amb una acció de salvament d'objectes tot recollint els estris d'un taller d'esmolador, situat a la Barceloneta, que havia de desaparèixer en enderrocar l'edifici on era ubicat en una operació de millora del barri. Aquesta intervenció ens ha portat a realitzar una monografia que serà publicada dins la sèrie *Documents* editada pel MAITP.

Posteriorment, en haver contactat amb la reconeguda *Ganiveteria Toll* del carrer de Ferran, a punt de tancar les seves portes, ens hem interessat pels oficis de ferrer i de daguer iniciant un estudi etnogràfic que es troba avui en curs. La presència d'un gran nombre d'eines i el coneixement de l'ofici per part de l'actual representant de la cinquena generació de daguers que han mantingut el nom d'aquesta firma des les primeres dècades del segle XIX, tots ells de la mateixa família, significava un fons patrimonial important restituïble a la ciutat en cas de pèrdua. Tenint en compte que la Casa Toll deixà de fabricar eines de tall i ganivets l'any 1917 per especialitzar-se en la importació de tot tipus d'instruments de tall —tisores, bisturís, ganivets, navalles, fulles d'afaitar, etc.— procedents d'importants firmes estrangeres, se'ns presentava un estudi molt interessant i força inèdit pel que fa a patents, permisos d'importació, marques, divises,

distribució del producte, etc. Gràcies a la memòria oral recollida, seguint la metodologia de l'antropologia, amb les successives entrevistes i al tractament històric que s'ha fet de la documentació múltiple que guarda acuradament el propietari de l'establiment, ens ha estat possible entrar en el funcionament de la petita indústria i del comerç que ha sustentat econòmicament la societat barcelonina fins als nostres dies.

La ganiveteria Toll existeix, en el seu aspecte actual, pràcticament des de l'obertura del carrer de Ferran la primera meitat del segle XIX. Aquesta via, concebuda com un eix de descongestió viària, a la vegada havia d'afavorir l'establiment de botigues al detall tot definint un centre comercial per a la ciutat. Resulta, doncs, curiós observar l'evolució d'aquest carrer, des del seu origen fins als nostres dies, que marca el pas entre un sistema d'explotació petit burgesa a una economia de mercat on dominen les multinacionals com la McDonalds o els bars de venda estandarditzada; tanmateix, ha passat de ser un carrer emblemàtic a un més de la ciutat i les seves tradicionals botigues sols resten en el record.

En un altre camp, però dins la mateixa línia, el Museu d'Arts, Indústries i Tradicions Populars ha iniciat una recerca sobre *les cotillaires de Barcelona*, a partir d'un dipòsit de roba interior dels anys 1988-1989. En ordenar de nou la sala d'indumentària del Museu, vam retrobar unes caixes plenes de roba interior des de principi de segle fins als nostres dies, que eren variades, sorprenents i extraordinàries com a representació de la vida quotidiana no visible de les dones a Barcelona. La majoria de les peces provenien d'un

dipòsit efectuat per Montse Juan i Clara Massip arran d'un treball de camp realitzat al barri del Clot.

Per reprendre el fil de la investigació, vam tornar a veure la cotillaire, que ens va explicar la història de la seva vida i moltes dades sobre el seu ofici. Finalment va fer la donació de tots els objectes dipositats al Museu, i hi va afegir peces de roba i altres materials per confeccionar roba interior.

Aquesta va ser la porta que ens va obrir el camí de la recerca sobre les cotillaires de Barcelona, unes dones d'edat amb empenta, optimistes i afaibles, amb un fresc alè vital i un acurat coneixement directe del *cos humà*. Són persones que no han tingut reconeixement social, però moltes dones entrevistades — les usuàries — asseguren que no podrien aixecar-se del llit cada matí sense les faixes que les cotillaires els fan o posen a mida, any rere any.

L'eix de la investigació són les *històries de vida* de les cotillaires que han establert botigues a diferents barris de Barcelona: Clot, Gràcia, Hostafrancs, Eixample, Sants, Ciutat Vella. Les tècniques emprades són les entrevistes, les fotografies i l'observació. Es tracta sobretot del saber estar a la botiga mentre entren les clientes i captar l'ambient d'intimitat i de complicitat que s'estableix entre elles i la cotillaire.

La recerca s'emmarca en dues disciplines: l'antropologia i la museologia. L'antropologia enfoca l'estudi de les dones treballadores, la feina invisible i l'ofici. Inclou els temes dels quals les cotillaires parlen, que estan estretament relacionats amb la vida quotidiana a Barcelona, com salut, medicina, ortopèdia i higiene, moda i estètica, moral i relació amb el propi cos, esport i canvis d'hàbits de vida, entre d'altres.

El treball té un vessant museològic, ja que comprèn la recollida de materials relacionats amb l'ofici i les pròpies peces de vestir i d'ortopèdia, la conservació i documentació de les

col·leccions existents i les futures, com també la fotografia de totes les peces i del seu context a les botigues i als tallers, i sobretot la difusió de les dades de cultura material en el marc de la investigació global i la restitució del treball efectuat, en forma de visites de les mateixes cotillaires al Museu, o bé en forma d'exposició o de publicacions.

La recerca té com a objectiu sensibilitzar el públic de Barcelona sobre els oficis artesans urbans que ara van perdent vigència a causa del massiu consum de productes manufacturats a la indústria, i amb el material recollit en forma d'objectes, fotos, eines, patrons i documentació primària fer una reelaboració de dades per tal de realitzar una restitució patrimonial a la ciutat de Barcelona.

Si es comparen els dos projectes que s'acaben d'exposar, es poden distingir alguns trets diferencials. Mentre el projecte de la Ganiveteria Toll és l'anàlisi en profunditat d'un ofici en diferents generacions que ha tingut un reconeixement social i amb una significació en el barri com a «museu» privat, l'estudi de les cotillaires s'inscriu en una línia de comparació de diferents històries de vida que ens parlen de les seves pròpies experiències



i de setanta anys de vida quotidiana a Barcelona, de dones que ens transmeten anècdotes i el seu parer sobre tots els aspectes del seu entorn, que elles també han observat darrere un taulell i en els provadors de les seves botigues. Fins ara, però, no ho comentaven més que en els seus cercles familiars i d'amistat, potser de barri, i ara es meravellen que un Museu s'interessi per les seves històries, senzilles, però que en definitiva parlen del que passa al carrer i ens permeten mirar pel pany la intimitat de les persones que viuen prop nostre.

Aquests dos treballs que el Museu porta a terme volen incidir, en profunditat i per comparació, en el treball invisible dels oficis urbans d'una gran ciutat, amb els quals ens relacionem cada dia. Creiem que seran els primers d'una llarga llista de projectes d'*etnologia de salvament d'oficis urbans* a Barcelona.

Fer finalitzar, agraïrem els contactes i tota la informació que us suggereixi la presentació d'aquests projectes. Adreceu-vos, si us plau, a les autores, al Museu d'Arts, Indústries i Tradicions Populars. Poble Espanyol. Av. Marquès de Comillas, s/n. Parc de Montjuïc. 08038 Barcelona. Telèfons i fax 93-4236954 i 4230196.